

Hjelmérus, Rosén och Tärna för hundra år sedan

Här visas ett urval av Hjelmérus klipp från Tärna 1915–1919 och Stellan Roséns bilder från 1919 års resa. Tillsammans ger de en glimt av Tärnabygden för ganska precis hundra år sedan.

På Folkrörelsearkivet i Västerbottens finns en samling av tidningsklipp efter Alfred Hjelmérus (1859–1940). Hjelmérus, som hade studerat filosofi i Lund och arbetade som lärare på bl.a. läroverket i Umeå, samlade stora mängder klipp under sin livstid. De västerbottniska klipp, som hämtades framför allt från Umebladet och Västerbottens-Kuriren, klistrades på färgglada, vackra papper.

I Folkrörelsearkivet och på Västerbottens museum finns också bilder och dokument som Gustav Rosén (1876–1942) lämnat efter

sig. Gustav Rosén, född i Sävsjö, arbetade länge som journalist och chefredaktör på Västerbottens-Kuriren och blev sedermera riksdagsman, försvarsminister och landshövding.

Under sin tid på VK gjorde Rosén många reportageresor i Västerbotten. En lång resa gick till Tärna-området 1919 tillsammans med sonen Stellan, då 16 år och utrustad med kamera.

Gustav Rosén ömmade för lappmarken och dess befolkning. Resan beskrevs i flera artiklar, där han berättade att många människor levde under svåra bostadsförhållanden, med avsaknad av vägar. Efter upprop i VK fick många nödlidande familjer hjälp. På 1930-talet bidrog Rosén starkt till att många vägar kom att byggas.

1916.

Telefonen till Tärna.

Den 15 december var för Tärna, dess utveckling och framtid en bemärkelsedag. Då sammanknöts nämligen Tärna genom telefonen med det öfriga landet. Man får ej undra på, att glädjen och tacksamheten är stor öfver att på detta sätt helt tvärt skiljas från sitt isolerade läge och obehindrat få meddela sig med den yttre världen. De höga vederbörande, som verkat för saken, särskilt landshöfding Björklund, ha gjort sig förtjänta af Tärnabornas varmt kända tacksamhet, skrifves till Umebladet.

”Vägen mot fjället, Umbukta – Mo.”

VÄSTERBOTTENS-KURIREN

tisdagen 15 maj

1917.

Extra kommunalstämma i Tärna hölls den 6 d:s för avgivande av avfördrat utlåtande om vilka byar inom Tärna som kunde anses vara i behov av telefon utöver den redan anlagda telefonen. Dessa byar blevo: Umeälvens dalgång, berörande byarna Björktors, Klippen, Umfors, Umasjö, Vilasund, Strimasunds fjällstuga å Högstaby, Joeströms dalgång med byarna Joeström, Ström och Joesjö samt byarna Tångvattnet å Rönäs, Ångesdal, Boksjön och Norra Fjällnäs.

Sedan detta ärende behandlats väcktes förslag med anledning av k. bef. hdes utlåtande i gränsbevakningsfrågan, att göra förnyad framställning då ingen undersökning ännu ägt rum. Då emellertid nytt förslag om att hos myndigheterna begära Tärna sockens avsöndring från Sverge för att tillhöra Norge, vann allt för stor anslutning, upplöste ordf. stämman för att tillfrågan senare i behörig ordning skulle kunna behandlas och under mera sansad stämning, skrives till V.-K.

"Kommunalhuset, Tärna." (Lägg märke till telefonstolpen!)

VÄSTERBOTTENS-KURIREN

fredagen 5 januari 1917.

Vägarna i Tärna. K. bef. har till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för granskning överlämnat det av kapten Aulin upprättade förslaget till väg av änklare typ från ödebygdsvägen Stensele—Tärna vid Jokksjaurbron till Norrvik i Boksjö, Tärna.

”Den nya vägen.”

Juli 1917.

Tillstånd till laxfiske.

Hrr Jakob M. Nilsson, H. G. Nilsson, N. J. Nilsson, J. M. Wästervik, J. L. Jonsson, J. A. Nilsson och N. J. Blomqvist, alla i Joesjö by, ha hos k. b. anhållit om tillstånd att idka fiske hela sommaren efter vanlighet.

Efter hörande af fiskerintendenten i öfre norra distriktet har k. b. funnit skäligt medgifva sökandena att under innevarande år idka fiske efter laxartade fiskar å vatten inom Tärna socken, där sökandena äga fiskerätt, äfven under den tid, då sålant fiske enligt gällande stadga för fiskets bedrivande inom Tärna socken är förbjudet.

”Fabrikör Öhman fiskar.”

UMEBLADET
den 1 oktober 1915.

**Läraren vid lappfolkskolan
i Tärna afgår.**

Domkapitlet har beviljat läraren vid Skytteanska lappfolkskolan i Tärna by O. P. Pettersson begärt afsked från sin befattning fr. o. m. den 1 jan. 1916.

Samtidigt har domkapitlet beslutat dels hos k. m:t anhålla att få anslå tjänsten till ansökan ledig och dels anmoda skolrådet i Tärna att ledigförklara vikariatet den 1 jan. 1916.

UMEBLADET

fredagen den 15 december 1916.

**Skytteanska lappskolan i
Tärna.**

Domkapitlet har dels förordnat examinerade småskollärarinnan Ingrid Kristina Pettersson att under vårterminen 1917 vara vikarierande lärarinna vid Skytteanska skolan i Tärnaby och dels anmodat skolrådet i Tärna skoldistrikt att omedelbart i författningssenlig ordning och med angifvande af de af k. m:t jämlikt nädigt bref den 5 maj 1916 för ordinarie innehafvare af lärarebefattningen vid nämnda lappskola bestämda löneförhöjningar kungöra samma läraretjänst till ansökning ledig.

"O.P Pettersson med sin son, Ängesdal."

lördagen den 4 januari 1919.

Skytteanska skolans omorganisation.

Till domkapitlet i Luleå har ordföranden i Tärna sockens skolråd, kyrkoherden J. Næselius anmält bl. a., att Skytteanska skolan och barnhemmet vore i behov av reparationer, för vilka skolrådet dock icke ansåge sig kunna under nuvarande förhållanden framlägga kostnadsförslag.

Folkskoleinspektören i Västerbottens norra inspektionsområde N. J. F. Almqvist har, efter utredning av de förhållanden under vilka nämnda skola och barnhem tillkommit samt sedermera utvecklats, hemställt, att domkapitlet ville, då statsverket åtagit sig underhållet av de för skolan och barnhemmet uppförda byggnaderna, hos k. m. t. göra följande framställningar, nämligen

att Skytteanska skolan från och med vårterminen år 1920 ombildas till en folkskola litt. E. med underlag av en småskola litt. C;

att ett kostadshus, inrymmande lägenheter av lagbestämd storlek för en folkskolärare och en småskolärräddna, uppföres;

att för genomförande av skolformens förändring nödiga ombyggnader av det nuvarande skolhuset äga rum;

att i övrigt erforderliga reparationer av skolhuset utföras;

att barnhemmet, jämte till detta och till skolan hörande uthusbyggnader underkastas en grundlig reparation, samt att de 10 halvpensionärsplatserna vid

barnhemmet förändras till 10 nya frielevsplatser.

Då inom Tärna icke finnes att tillgå sakkunnig fackman för uppgörande av ritningar, arbetsbeskrifningar och kostnadsberäkningar, hade folkskoleinspektören vänt sig till arkitekten David Frykholm i Lycksele med förfrågan, till vilket pris han vore villig utföra sådana ritningar m. m. Hr Frykholm hade förklarat sig villig verkställa arbetet för ett belopp av 980 kr., på grund varav folkskoleinspektören vidare hemställt att domkapitlet såsom en första åtgärd ville dels utverka ett belopp av 980 kr. till utförande av nämnda undersökningar samt till upprättande av ritningar och kostnadsberäkningar, dels uppdraga åt arkitekten David Frykholm att verkställa ifrågavarande arbeten.

På grund av dessa hänvändelser till domkapitlet har detsamma i skrivelsen den 4 dec. 1918 anført bl. a., att det fullkomligt anslöt sig till den av folkskoleinspektören uttalade upfattningen om nödvändigheten utav den Skytteanska skolans omorganisation till större överensstämmelse med nutida förordningar på folkundervisningsområdet. De härmed förbundna kostnaderna borde på grund av uttryckligt åtagande bestridas av staten.

Under fastsättande av vissa föreskrifter, vilka skulle vara med anslagets beviljande förenade, och vilka av domkapitlet anföras, hade även k. m. t. redan 1895 — enligt vad k. b. anför — använt medel för uppgörande av Skytteanska skolans nuvarande byggnad jämte barnhemmet samt senare, 1901, anslagit medel för tvätt- och bagarstuga därstädes. Med stöd härav, och då

en omorganisation nu anses av behovet påkallad, hemställer k. b. hos k. m. t. att 1,500 kr. ställes till domkapitlets disposition för anskaffandet av fullständiga ritningar och kostnadsförslag för ifrågavarande ändamål. K. b. föreslår därjämte att det må uppdragas åt domkapitlet att låta verkställa utredning dels rörande sättet för en omorganisation av undervisningen vid skolan, dels rörande det härför erforderliga utrymmet för skolan och barnhemmet samt att åt byggnadsytrelsen att denna med ledning av domkapitlets utredning och utlåtande måtte uppgöra nödiga förslag för byggnadsarbetets utförande. K. b. hemställer slutligen om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål.

den 16 Augusti 1916

Från Tärna

skrifves till Um. N. T.

Höslättern pågår sedan ett par veckor här med lif och lust. Höskörden blir kvalitativt under medelmåttan, däremot tycks kvaliteten bli af utmärkt beskaffeneht. Svårt är det för dem, som äro nödsakade att leja slätterfolk, ty dels råder brist på arbetskraft och dels äro dagsverkspriserna så betydligt uppskrufvade, att dubbelt mot vanligt begäres i år. Så t. ex. begäres i arbetslön 25 å 30 kr. per vecka och allt fritt.

Potätisskörden torde i år bli god, ty potatisåkrarna äro ovanligt vackra och lofvande. Likaså te sig grönfoderåkrarna mycket väl. Skada blott att genom det i våras fördyrade utsädet så litet blifvit sått.

Kor på bete. Barnen hade i uppgift att se till att hjorden hölls i hop och inte betade på olämpliga ställen.

VÄSTERBOTTENS-KURIREN

tisdagen 24 juli 1917

Från östersjö till västerhav

Intryck och erfarenheter från en
färd genom de västerbottniska
högfjällen.

I.

Under många år har jag önskat att få företaga en färd till Tärna, denna avlägsna och av ytterst få västerbottningar kända västerbottensbygd. Att önskemålet icke tidigare realiserats beror på de svåra kommunikationerna. Jag har väntat att ödebygdsvägen från Lusen till Tärna, det Björklundska storväcket i Västerbotten, skulle bli färdig och farbar med automobil. Men förgäves. Väntan blev för lång.

Från Umeå till Hällnäs, Lycksele och Stensele går färden genom välkända bygder med uppehåll i Ekorrsele och Gunnarn för politiska föredrag, båda talrikt besökta. På varje plats efterlystes högermännen och officerarna, som 1914 troget infunno sig för att diskutera. Befolkningen saknade dem. Man tyckte att det var verkliga uppbyggelsemöten som då höllos tack vare sakkunskapen, som gjorde vad den kunde för att sprida ryss-skräck och försvarsvilja. Det är synd att sakkunskapen håller sig borta nu, sedan varenda gumma på landet har klart för sig huru många runstycken sakkunskapen både till lands och vatten var värd.

På måndag fm. kl. 11 ligger "Bröt-Anund" med angan uppe för att befordra oss den 7 mil långa vägen till Slussfors vid Storumans västra ända. Men vi få vänta på posten mer än en timma, en försening som brukar förekomma ofta men som postväcket borde kunna ha medel att förebygga.

Gustav Roséns första reportage i Västerbottens Kuriren.

Det är blåsigt på Storuman. De unga damerna från Gunnarn, som skola turista upp till Tärna, krypa ihop bakom styrhytten för att skydda sig mot fjällvinden, en bibelkvinna som ska upp till Tärna förmås utan större svårighet att bjuda på några sånger till gitarr, här och där vid byarna komma roddbåtar emot oss för att avhämta passagerare, gods och post. Aftonbladet avlevereras lite varstans. Först under uppehållet i Sandvik kunna Gunnarns-damerna få tillfälle att koka det kaffe som de så länge velat bjuda på. Men det smakade desto härligare. Det blev både pätår och tretår — ja, jag vet knappt om jag vågar säga att särvitösen frestade mig så att det blev en liten fjärdetår också.

Vi ha inte varit på Storuman så värst länge förrän vi börja skönja snöfjällen långt i fjärran. Ganska höga bärgstoppar synas men vi ha dock ej nått fjällbygden än. Det är bördiga odlingsmarker vi färdas igenom trots den av ett ämbetsverk i Stockholm uppdragna odlingsgränsen, som vi passera vid den jämförelsevis unga byn Gaskelougt, där bönderna alltid skördade både råg och korn av god beskaffenhet.

Vid 7-tiden på kvällen nå vi Slussfors och de otaliga myggen. Mina reskamrater ge sig nästan omedelbart i väg per velociped uppåt Tärna medan en bysbo gör mig sällskap till fots omkring fyra kilometer förbi forsarna i Umeälven för att sedan ro mig till Umnäs, söder om älven. Det är nära en mils rodd, en härlig tur över den oerhört djupa Umnässjön, som ligger spegelblank i kvällssolen. När vi nås kas byn se vi att de blågula flaggorna hissas i topp. Det föredrag som här hölls kl. 10 på fredagskvällen var tåtrikt besökt ej blott av alla män och kvinnor från Umnäs utan även från långt bort belägna byar.

Jag hade fruktat att det skulle bli så och så med maten här uppe hos

fjällfolket. Men annat blev jag varse redan i Umnäs. Efter föredraget undfagnades jag hos "mormor" med en supé som hette duga. Färsk röding och potatis, två stora färska ägg, smör och bröd, mjölk av samma kvalité som mjäringrädden i Umeå, rabarberkräm och grädde samt kaffe. För detta kallas jämte kaffe vid framkomsten begärdes en (1) krona!

Några bönder från Forsmark, som övervarit föredraget, rodde mig på natten västerut över Umnässjön till norra stranden, varifrån vi hade nära en halv mils promenad till Forsmark, dit vi kommo strax efter kl. 2 på morgonen. Här nere i kustlandet har folk i allmänhet den föreställningen att fjällborna äro "mindre vetande" människor. Ingenting är oriktigare. De tre bönder med vilka jag hade nöjet att få sällskap till Forsmark hade reda på sig. De kände till riksdagsarbetet, de kungl. komitéerna och allt likt och olik, och en av dem talade om teologiska fakulteten som om han hade en ganska grundlig kännedom även på detta område.

Sedan några hundra mygg avlivats och tuppen högljutt anmält att en ny dag randades kom sömnen äntligen vid 5-tiden. Kl. 7 väcktes jag och föresutto Jonas Grubbström och jag på giggen på väg till Gardvik. Han körde dock några kilometer längre, uppför den respektgivande backen överbärgat, men där måste han vända på grund av vägens dåliga beskaffenhet. I sällskap med en Stornäs-bonde gick jag till Ajaur — nära 7 km. på 1 t. 8 minuter. I Ajaur mötte skjuts från Tärna, dit vi hade 32 km. Det krävde 6 timmar att färdas denna korta vägbit.

Ödebygdsvägen befinner sig ännu i det skick att man inte gärna gör en färd i vagn. Bitvis är den bra, men ojämnheterna äro i regel så starkt framträdande att färden är ganska "uppskakande" och dagen efter känns

